

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Срібна К.А., к.е.н., доцент, НАПКБ, Срібний В.І., к.е.н., ТНУ ім. В. Вернадського

Дано уявлення про сучасні тенденції розвитку банків в Україні, розглянуто рейтинги українських банків та банків з іноземним капіталом за обсягом загальних активів, обсягом кредитного портфеля, фінансовому результату банківської діяльності в Україні та визначено перспективи розвитку банків на кредитному ринку України.

Ключові слова: банки, активи, кредитний портфель, депозити, сучасні тенденції, іноземний капітал, рейтинг, банківські установи, банківська система.

ВСТУП

Кредитний ринок в Україні структурно представлений філіями та відділеннями банків з вітчизняним та з іноземним капіталом, що якісно розрізняються як походженням і масштабами капіталу, так і своєю ресурсною та господарською політикою. Банки з вітчизняним та з іноземним капіталом зв'язує лише приваблива кон'юнктура кредитного ринку. У разі проблем з ліквідністю або глобальної нестабільності вони прагнуть вивести з банків України свої активи. Проте в сприятливі періоди розвитку кредитного ринку саме вони є головними постачальниками фінансових ресурсів в ресурсодефіцитні міста та регіони України, стимулюючи в них ділову активність та значною мірою забезпечуючи потреби суб'єктів підприємництва в кредитах.

На відміну від філій та відділень банків з іноземним капіталом, банки з вітчизняним капіталом за рідким винятком кровно пов'язані з територією країни: тут сформований їх капітал, населення і підприємства забезпечують їх фінансовими ресурсами та формують їх кредитний ринок. Благополуччя банків України принципово залежить від стану бізнесу і добробуту населення в країні.

Таким чином, у банків з вітчизняним та з іноземним капіталом є фундаментальна відмінність: перші пов'язані з країною, других же в Україні вабить, перш за все, прибуток.

Розвиток банківського кредитування перебуває у постійному русі залежно від зміни потреб економіки країни та її окремих регіонів [1, с.96]. Територіальна нерівномірність розміщення банків з вітчизняним та з іноземним капіталом може істотно впливати на економічний розвиток країни й її окремих регіонів [2, с. 7–8]. З цим положенням ми згодні. А тому вважаємо, що необхідно приділяти значну увагу більш рівномірному розподілу банків та їх відділень на території України. Окрім цього, відсутність або недостатня кількість в країні юридично самостійних банків може призвести до його депресивності [3, с. 40].

О.Г. Осауленко відзначає, що розвиток банківської системи на сьогоднішній день не зовсім відповідає принципам стійкого розвитку великих систем, зокрема порушується принцип пропорційного, збалансованого зростання основних параметрів розвитку банківської системи [4, с.10]. Для кредитного ринку на даному етапі актуальною є проблема забезпечення свого якісного і ефективного функціонування та розвитку, що залежить від підвищення рівня ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості [5, с. 3].

На думку А.А. Рудичева, ресурсне регулювання повинне передбачати зростання частки довгострокових кредитних операцій, оскільки це ставить розвиток банківського сектора регіону на новий ступінь. Але це можливо здійснити виключно проведенням комплексу заходів, які передбачають зниження ризиків при здійсненні кредитування, а також, збільшення ресурсної бази банківських інститутів [6, с. 19].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку банків в Україні, розгляд рейтингів банків з вітчизняним та з іноземним капіталом за обсягом загальних активів, обсягом кредитного портфеля, обсягом залучених коштів юридичних та фізичних осіб, фінансовому результату банківської діяльності в Україні та визначення перспектив розвитку банків на кредитному ринку України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для аналізу особливостей динаміки розвитку банків, можливо виділити наступні підгрупи. На частку «найбільших» банків припадає приблизно 79,34% активів, на частку «великих» — 15,19%. Усі банки з активами нижче за середніх ми віднесли до групи «дрібних», на їх частку припало 1,83% банківських активів. Банки, що залишилися, утворюють перехідну групу «середніх» (близько 4% активів).

Особливості великих, середніх та дрібних банків спричинені двома основними чинниками. Перший чинник виникає з природи банківської справи. Отримання банківськими інститутами прибутку пов'язано з кредитними та іншими ризиками. Втрати, які спричинені такими ризиками, можливо управляти за допомогою диверсифікації, причому чим більше банк, тим більше у нього можливостей для диверсифікації. Відповідно, великий банківський інститут може отримувати ті ж доходи від певного класу операцій, що і дрібний банк, але завдяки великим можливостям диверсифікації, ризи-

ки, пов'язані з такими операціями, будуть для великого банку менше. Саме тому, великі банківські інститути при рівних умовах отримують вищий прибуток. Саме цей чинник диктує консолідацію банківського сектора.

Природа другого чинника — у відносинах між банками та їх клієнтами. Клієнтам потрібні банки для того, щоб відповідати їх потребам щодо забезпечення доступу до фінансових коштів. Чим ближчі відповідальні співробітники банку до осіб, що ухвалюють рішення від імені клієнтів, тим краще банк здатний задовольняти їх потреби. Чим сильніше розрив між клієнтом та відповідальними співробітниками банку, тим гірше банк здатний виявляти та задовольняти індивідуальні потреби клієнта.

У разі збільшення розмірів та підвищення інституційної складності знижується гнучкість, необхідна у разі обслуговування індивідуальних клієнтів, що призводить до збільшення в структурі працівників банку тих, хто безпосередньо не забезпечує йому фінансовий прибуток. Це — чинник, що негативно позначається на розмірі банківського інституту. У недавньому минулому великі транснаціональні банки демонстрували у своїй роботі різні недоліки, які спричинені вказаними чинниками. Таким чином, великим банкам необхідно сформувати механізми, які забезпечували б керівникам нижчої ланки банку гнучкість, яка дозволяє працювати з клієнтами, тобто банківським інститутам необхідно передбачити механізми зниження ризику.

У табл. 1 представлені банки з найбільшими обсягами загальних активів.

Таблиця 1

Банки України з найбільшим обсягом загальних активів

№	Найменування банку	Активи (млн. грн.)	Питома вага (%)
1	Приватбанк	97468,58	11,52
2	Укрексімбанк	66056,90	7,81
3	Ощадбанк	58746,98	6,94
4	Райффайзен Банк Аваль	53982,58	6,38
5	УкрСіббанк	44752,27	5,29
6	Укрсоцбанк	42986,13	5,08
7	ВТБ	29845,13	3,53
8	Альфа-Банк	27166,50	3,21
9	ОТП Банк	26788,16	3,17
10	Надра	22852,13	2,70

Виходячи з даних табл. 1, можна побачити, що лідером є Приватбанк з обсягом загальних активів 97468,58 млн. грн., що складає 11,52% від загальної суми активів.

Не дивлячись на те, що угруповання банків за обсягами загальних активів дає уявлення про банківську систему України, вона не дає уявлення про особливості її економіки. Тому доцільно проводити угруповання за розміром капіталу (табл. 2).

Таблиця 2

Банки України з найбільшим обсягом капіталу

№	Найменування банку	Капітал (млн. грн.)	% по відношенню до 01.07.2010
1	Укрексімбанк	20225,83	146,10
2	Ощадбанк	16539,97	100,97
3	Приватбанк	11171,27	103,34
4	Райффайзен Банк Аваль	8406,09	117,95
5	Укрсоцбанк	7874,91	99,40
6	УкрСіббанк	5846,07	80,91
7	Альфа-Банк	5097,80	104,53
8	ОТП Банк	4611,15	103,72
9	ВТБ	3917,20	80,66
10	Форум	3557,60	125,77

За розміром капіталу лідером є Укрексімбанк, капітал якого складає 20225,83 млн.грн., що складає 146,1% від відповідного показника 01.01.2008 р.

Уряд послідовно збільшував капітали Укрексімбанку і Ощадбанку, але в обмін на кредитування державних компаній, зокрема, НАК «Нафтогаз України». В основному тягар кредитування НАКА і енергетичних компаній доведеться узяти на себе Ощадбанку. Завдяки збільшенню статутного фонду і наданні кредитів баланс цієї фінансової установи виглядає надійним, проте неясно, що буде, якщо

через два-три роки, коли державні компанії не зможуть повернути кредити банкам, які їх на сьогоднішній день кредитують.

За зміною рейтингу можливо судити про капіталізацію банківських інститутів (точніше, пов'язаних з ними фінансово-промислових груп). Капіталізація все ще залишається найслабкішим місцем українських банків. Навіть в перспективі різкого посилювання вимог для достатності капіталу власникам багатьох банків дуже важко знайти вільні кошти для збільшення статутних фондів. Їм залишається максимізувати власний прибуток, працюючи на сегментах кредитного ринку з найбільшим ризиком, та шукати джерела субордінованих позик, а деяким — задуматися про пошук інвесторів та майбутнє злиття.

Стратегія розвитку банків в Україні передбачає збільшення частки банківських активів у ВВП. Для того, щоб дійсно ВВП зріс удвічі, банківські активи (та банківський капітал) повинні за той же період зрости не менше ніж в три рази.

Існує три способи збільшити банківський капітал: зовнішні інвестиції; нерозподілений прибуток; злиття (проте в цьому випадку ефект відчуватиметься лише окремими банками, але не усім банківським сектором). Всі три способи збільшення капіталу для банків в Україні істотно обмежені. У банків низька прибутковість, через це вони не володіють високою інвестиційною привабливістю та не можуть нарощувати нерозподілений прибуток. Водночас злиття здійснювати надзвичайно непросто.

Інвесторів цікавить, як виглядатиме прибуток на акційний капітал (ROE) у разі вкладення в банк порівняно з іншими інвестиційними варіантами. Середня прибутковість для українських банків в 2009 р. склала 19%. За той же період ефективні банки з країн Східної Європи забезпечили показник ROE на рівні 30%, а віддача від вкладень у промислові активи навіть вища, ніж 30%. Тому, виходячи з фактичної або нормативної (прогнозуємої) прибутковості, ні нейтральні, ні зовнішні інвестори зацікавлені в банківському секторі не будуть.

Причина, за якою іноземний інвестор придбає український банк, пояснюється тим, що банк може управляти потоком грошових коштів групи компаній, пов'язаних один з одним. Важливим чинником в даному випадку є те, що інститут, що має ліцензію на здійснення банківських операцій, може надавати «банківські позики», які з економічної точки зору ефективніші, ніж різноманітні позики, вказані для небанківських компаній. Якщо групі належить банк, то саме вона, а не банк, займається управлінням банківських ризиків. Тому у банку немає економічних стимулів для збільшення свого капіталу. Дійсно, для того, щоб ризики не виходили з під контроль групи, доцільно мати невеликий банк.

Аналіз кредитного портфеля банків в Україні, дає змогу зробити висновок, що кредитна активність банків зростає (табл. 3).

Таблиця 3

Банки України з найбільшим обсягом кредитного портфеля

№	Найменування банку	Обсяг кредитного портфеля (млн. грн.)	Питома вага (%)
1	Приватбанк	77289,30	12,50
2	Укрексімбанк	47793,48	7,73
3	Ощадбанк	47345,59	7,66
4	Райффайзен Банк Аваль	40755,82	6,59
5	УкрСіббанк	33715,54	5,45
6	Укрсоцбанк	32530,76	5,26
7	ОТП Банк	22853,37	3,70
8	ВТБ	21978,11	3,56
9	Альфа-Банк	18933,69	3,06
10	Надра	16934,57	2,74

За розміром кредитного портфеля лідирує Приватбанк, який складає 77289,30 млн. грн. (12,50% від загального обсягу кредитів, наданих банками в Україні).

Номінальна прибутковість кредитного портфеля банків з середини 2009 р. різко знизилася. Реальна прибутковість кредитних портфелів враховує різні комісії, які зв'язані з наданням та обслуговуванням кредитів. У невеликих банків середня номінальна прибутковість кредитного портфеля залишалася у 2010 р. нижче прибутковості портфелів для всієї решти груп банків.

Відсоткові ставки за кредитами є дуже високими, що пов'язано з великими ризиками кредитування, високим розміром відсоткової ставки та зменшенням доступу до дешевих закордонних ресурсів.

Для пріоритетів окремих банків на ринку кредитування бізнесу та динаміці його розвитку, доводиться судити за рівнем кредитування суб'єктів підприємництва, який, як показує досвід, є достовірним індикатором ставлення кредиторів до бізнесу взагалі. Найбільшим кредитором суб'єктів підприємництва в Україні є Приватбанк, який з величезним відривом лідирує на ринку кредитів, наданих суб'єктам підприємництва.

Аналізуючи кредитно-інвестиційний портфель українських банків, однозначно не можливо судити про «прив'язку» того або іншого банку до реального сектору або до того або іншого промислового конгломерату. Так, якщо в середньому у банківській системі України частка кредитів суб'єктам підприємницької діяльності складає 81,72%, то у деяких банків цей показник досягає 95,28%.

Одним з найбільш значущих показників діяльності банків в Україні є фінансовий результат (табл. 4).
Таблиця 4

Банки України з найбільшим обсягом кредитного портфеля

№	Найменування банку	Фінансовий результат (млн. грн.)
1	Приватбанк	631,16
2	Ощадбанк	365,25
3	ОТП Банк	234,16
4	ІНГ Банк Україна	181,37
5	Сітібанк Україна	155,06
6	СВЕДБАНК	47,52
7	Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ)	43,02
8	Брокбізнесбанк	38,44
9	Райффайзен Банк Аваль	35,89
10	Столиця	31,71

За наведеними даними найбільший прибуток отримав Приватбанк. Цей показник складає 631,15 млн. грн., тоді як Ощадбанк отримав прибуток майже у 2 рази нижчий (365,25 млн. грн.).

Отримати прибуток змогли банки за участю іноземного капіталу, акціонери яких після початку кризи оголосили про намір підтримувати свій бізнес і назвали конкретні кредитні ліміти або ліміти збільшення статутного капіталу. Деяким фінансовим установам дорого в групу надійних банків відкрила не тільки підтримка власників. Наприклад, Правекс-банк відрізнився структурою доходів (більше 40% яких він заробив на комісійних, що говорить про стійкість до кризових явищ), а ВТБ Банк — помітним збільшенням частки ринку.

ВИСНОВКИ

Для стабілізації економічної ситуації важливим є підвищення інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва та максимальне залучення адекватних джерел фінансування інвестицій і, насамперед, довгострокових банківських кредитів. Капітал має змінити свою спрямованість із сфери обігу в сферу виробництва. Для України взагалі та його окремих регіонів, зокрема для АР Крим, це особливо важливо як у соціальному, так і в економічному плані, оскільки створюватимуться нові робочі місця, підвищуватиметься рівень добробуту населення, зростатимуть доходи фізичних осіб, а відтак зростатимуть і заощадження в українських банках та банках з іноземним капіталом. Це сприятиме також збереженню та раціональному використанню природних ресурсів країни за умови приведення законодавства у відповідність з вимогами сучасного рівня розвитку банківської системи і підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владичин У.В. Роль кредитування в економічному зростанні України. / У.В. Владичин // Фінанси України. — 2004. — №1. — С. 96–99.
2. Гриценко Р. Структуризація та консолідація банківського сектору України. / Р. Гриценко // Вісник НБУ. — 2004. — № 4. — С. 4–9.
3. Патрікац Л. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / Л. Патрікац, С. Компанієць // Вісник НБУ. — 2001. — № 12. — С. 20.
4. Осауленко О.Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління. / О.Г. Осауленко / Моногр. — К.: 2000. — 176 с.
5. Шлапак О. Основні тенденції і проблеми у діяльності банків України. / О. Шлапак, В. Пушкар-ьов, Г. Карчева. // Вісник НБУ. — 2003. — № 6. — С. 2–5.
6. Рудычев А.А. Повышение эффективности функционирования предприятий промышленности / А.А. Рудычев. — СПб.: Химия, 1998.